

РОЗ'ЯСНЕННЯ

щодо встановлення причинного зв'язку травм (поранень, контузій, каліцтв) або захворювань

Це роз'яснення підготовлено з метою належного встановлення причинного зв'язку захворювань, травм, поранень, контузій або каліцтв відповідно до вимог законодавства України.

Нормативно-правова база

При встановленні причинного зв'язку військово-лікарські комісії (далі – ВЛК) керуються:

- Конституцією України;
- Законом України “Про військовий обов'язок і військову службу”;
- Законом України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”;
- Законом України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”;
- Постановою Кабінету Міністрів України “Деякі питання проведення військово-лікарської експертизи” № 270 від 07.03.2025;
- Положенням про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженим наказом Міністра оборони України №402 від 14.08.2008, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 17.11.2008 (далі – Положення);
- Інструкцією про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, затвердженою наказом Міністерства оборони України 27.10.2021 року №332, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 24.12.2021 за № 1667/37289 (далі - Інструкція 332);
- іншими нормативно-правовими актами у сфері охорони здоров'я та соціального захисту.

Поняття причинного зв'язку

Причинний зв'язок — це встановлена ВЛК залежність між станом здоров'я військовослужбовця (захворюванням, травмою, пораненням, контузією, каліцтвом) та виконанням обов'язків військової служби, проходженням військової служби, умовами її проходження або участю у бойових діях.

Документи, які подаються на ВЛК для встановлення причинного зв'язку

Для встановлення причинного зв'язку військовослужбовець або уповноважена особа подає до ВЛК:

- 1) направлення на ВЛК;
- 2) військово-обліковий документ військовослужбовця (військовий квиток або посвідчення офіцера);
- 3) довідку про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва) (додаток 5 до Положення);
- 4) довідку про безпосередню участь особи у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України (додаток 6 до Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, затвердженого Постановою КМУ від 20.08.2014 № 413);
- 5) акт про нещасний випадок (зникнення, смерть) (додаток 5 до Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України 27.10.2021 № 332, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 24.12.2021 за № 1667/37289);
- 6) медичні документи (виписки зі стаціонарів, довідки, результати обстежень тощо);
- 7) матеріали службових перевірок (за наявності та якщо травма, поранення, контузія або каліцтво отримані НЕ внаслідок дій противника та НЕ у полоні);
- 8) інші документи, що підтверджують зв'язок стану здоров'я з військовою службою.

Довідка про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва) надається на підставі наказу командира у разі отримання травми (поранення, контузії, каліцтва) в усіх випадках, у тому числі у разі нещасного випадку.

Слід зазначити, що при оформленні довідки про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва) обов'язково необхідно вказати:

- дату отримання травми (поранення, контузії, каліцтва);
- вид, характер та локалізацію отриманого поранення, травми, каліцтва;
- чітко вказати обставини, за яких було отримано травму (поранення, контузію, каліцтво);
- чи пов'язане отримання поранення, травми чи каліцтва з вчиненням особою кримінального чи адміністративного правопорушення;
- чи є отримані поранення, травми чи захворювання наслідком дій, вчинених в стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння, що не пов'язане виконанням обов'язків військової служби;
- чи є отримані поранення, травми чи каліцтва наслідком навмисного спричинення собі тілесних ушкоджень.

!!! ВІЙСЬКОВА ЧАСТИНА НЕ МАЄ ОБОВ'ЯЗКУ ВСТАНОВЛЮВАТИ ПРИЧИННИЙ ЗВ'ЯЗОК ТРАВМИ (ПОРАНЕННЯ, КОНТУЗІЇ, КАЛІЦТВА). ВСТАНОВЛЕННЯ ПРИЧИННОГО ЗВ'ЯЗКУ ОТРИМАНИХ ТРАВМ (ПОРАНЕНЬ, КОНТУЗІЙ, КАЛІЦТВ) ЧИ ЗАХВОРЮВАНЬ ПОКЛАДАЄТЬСЯ ВИКЛЮЧНО НА ВЛК відповідно до норм Положення (абзац перший пункту 1.2 глави 1 розділу I Положення).

Довідка про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва) (далі – довідка) оформлюється начальником медичної служби військової частини (підрозділу), в якій(-ому) військовослужбовець проходить військову службу, перебуває в оперативному підпорядкуванні під час відрядження тощо), а у разі відсутності у військовій частині (підрозділі) посади начальника медичної служби – уповноваженою на це командиром (начальником) військової частини (підрозділу) посадовою особою, після видання та на підставі відповідного наказу командира (начальника) військової частини (підрозділу).

У разі якщо травма (поранення, контузія, каліцтво) військовослужбовця спричинені діями противника, у тому числі під час перебування в полоні, відповідне розслідування обставин отримання військовослужбовцем поранення (травми, контузії, каліцтва) не проводиться, водночас з метою видачі наказу командира (начальника) про оформлення довідки, здійснюється перевірка наявних даних у військовій частині або Галузевому державному архіві Міністерства оборони України:

- первинної медичної облікової документації;
- журналів бойових дій або оперативної обстановки;
- витягів з наказів про вибуття для участі в захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, безпосередньої участі в антитерористичній операції (операції об'єднаних сил), забезпеченні її проведення, безпосереднього перебування в районах антитерористичної операції в період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією проти України;
- бойових розпоряджень;
- особової справи військовослужбовця, у тому числі попередніх довідок військово-лікарських комісій;
- медичної книжки, медичної облікової документації або даних з ІКС;
- інших даних, що підтверджують обставини, за яких отримано поранення (травми, контузії, каліцтва), та факт ушкодження чи хвороби.

З метою верифікації дійсності виникнення поранення (травми, контузії, каліцтва) внаслідок дій противника обов'язково здійснюється перевірка історичних медичних даних військовослужбовця за попередні три роки, що передують періоду участі в бойових діях чи перебування в місцях несвободи, у разі встановлення факту позбавлення особистої свободи державою-агресором, її органами, підрозділами, формуваннями, іншими утвореннями у зв'язку із захистом державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і недоторканності України внаслідок збройної агресії проти України.

В інших випадках проведення розслідування є обов'язковим та проводиться відповідно до Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерством оборони України від 27 жовтня 2021 року № 332, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 24 грудня 2021 року за № 1667/37289, або відповідно до Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністерства оборони

України від 21 листопада 2017 року № 608, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13 грудня 2017 року за № 1503/31371.

Довідка формується в електронному форматі в системі електронного документообігу та направляється до закладу охорони здоров'я не пізніше наступного дня після оформлення.

Паперові копії електронної довідки, засвідчені у встановленому порядку, надаються на руки військовослужбовцю та долучаються до особової справи.

Якщо військова частина, в якій військовослужбовець перебував до направлення на бойове завдання, в період його перебування в місцях несвободи була розформована, то дані для формування довідки отримуються у військовій частині, яка стала правонаступником. Якщо правонаступник відсутній, то з метою розшуку даних здійснюється запит на Галузевий державний архів Міністерства оборони України.

Якщо в момент виникнення поранення (травми, контузії або каліцтва) військовослужбовець перебував в оперативному підпорядкуванні, то довідка оформлюється тією військовою частиною, в якій в момент виникнення поранення (травми, контузії або каліцтва) військовослужбовець перебував. Для отримання історичних даних військова частина здійснює запит до військової частини, де військовослужбовець перебуває в списках особового складу. Після оформлення довідка передається через систему електронного документообігу до закладу охорони здоров'я та до військової частини, де військовослужбовець перебуває в списках особового складу.

Акт про нещасний випадок надається в таких випадках:

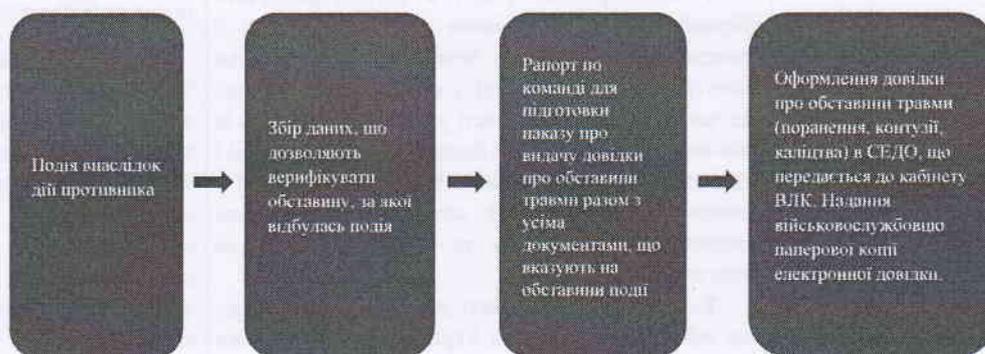
у разі виникнення нещасного випадку, а саме обмеженої в часі події або раптового впливу на військовослужбовця небезпечного фактора чи середовища за наявності ознак того, що випадок стався під час виконання ним обов'язків військової служби, унаслідок чого зафіксовано шкоду здоров'ю, зокрема:

- від одержання ним поранення, травми, у тому числі внаслідок тілесних ушкоджень, заподіяних іншою особою,
- гострого професійного захворювання і гострого професійного отруєння,
- одержання сонячного або теплового удару, опіку, обмороження,

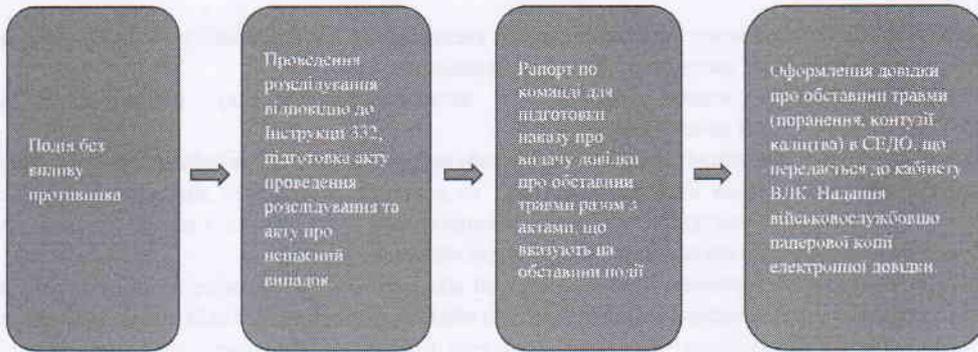
- а також у разі утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням,
- отримання інших ушкоджень унаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха (землетрус, зсув, повінь, ураган тощо),
- контакту з представниками тваринного і рослинного світу, комахами, іншими представниками флори і фауни (далі - нещасні випадки).

У разі спричинення шкоди здоров'ю, що призвела до звільнення від виконання обов'язків військової служби військовослужбовця на один день і більше, а також у випадку смерті військовослужбовців під час виконання ними обов'язків військової служби, водночас якщо випадок не пов'язаний з бойовими ураженнями або діями з боку противника.

Якщо подія відбулась внаслідок дій противника:

Якщо подія відбулась без впливу противника:

Порядок дій ВЛК при встановленні причинного зв'язку

ВЛК при розгляді питання причинного зв'язку зобов'язана:

- всебічно вивчити медичні документи;
- проаналізувати обставини виникнення захворювання або ушкодження;
- оцінити часовий зв'язок між подією та станом здоров'я;
- перевірити відповідність поданих документів вимогам Положення;
- перевірити попередні рішення ВЛК (за їх доступності);
- верифікувати чи не були наявні захворювання або травми (поранення, контузії, каліцтва) до події;
- прийняти мотивоване рішення та відобразити його у постанові ВЛК.

Критерії встановлення зв'язку

Причинний зв'язок вважається встановленим, якщо:

- є документально підтверджені обставини події;
- наявний медичний зв'язок між подією та станом здоров'я;
- відсутні докази побутового або іншого невійськового походження ушкодження чи захворювання.

Таблиця співставлення обставин, за яких відбулась подія, та формулювань причинних зав'язків

Причинний зв'язок	Обставина	Нормативно-правові акти (НПА)
“Поранення (контузія, травма, каліцтво), ТАК, пов'язане із захистом Батьківщини”	Якщо поранення (травма, контузія, каліцтво) одержане під час захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, а саме: 1) безпосередньої участі в антитерористичній операції (операції об'єднаних сил), забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, під час безпосередньої участі у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів; 2) безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки	Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”; Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань пов'язаних із проходженням військової служби під час дії воєнного стану” № 3161-ІХ;

	суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і недоторканності України внаслідок збройної агресії проти України.	
“Поранення (контузія, травма, каліцтво), ТАК, пов’язане з виконанням обов’язків військової служби”	Якщо поранення (травма, контузія, каліцтво) одержане, у разі фактичного виконання службових обов’язків під час проходження військової служби, КРИМ поранень (контузій, травм, каліцтв), одержаних за обставин фактичного виконання службових обов’язків, передбачених для формулювання “Поранення (травма, контузія, каліцтво), ТАК, пов’язані із захистом Батьківщини”, зокрема відповідно до Інструкції 332 за таких обставин: 1) виконання потерпілим військовослужбовцем службових обов’язків згідно з розпорядком дня військової частини, у тому числі у відрядженні; 2) виконання потерпілим військовослужбовцем державних обов’язків, у тому числі у випадках, якщо ці обов’язки не були пов’язані з військовою службою; 3) перебування потерпілого військовослужбовця у складі добового наряду; 4) виконання завдань відповідно до розпоряджень та наказів командира військової частини в позаслужбовий час, у вихідні, святкові та	Закон України “Про військовий обов’язок і військову службу” (ч. 4 ст. 24); Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”; Інструкція 332

	неробочі дні на території військової частини та поза її межами; 5) прямування на службу або зі служби, під час службових поїздок, пішки або на транспортному засобі будь-якого виду та форми власності; 6) виконання дій, що не входять до кола службових обов’язків потерпілого військовослужбовця, а саме: із запобігання виникненню аварій або рятування людського життя чи державної власності, підтримання військової дисципліни та охорони правопорядку; 7) участь у спортивних змаганнях та інших масових заходах і акціях, які проводяться військовою частиною самостійно або за рішенням старшого командира; 8) прямування потерпілого військовослужбовця до місця відрядження і у зворотному напрямку на транспортному засобі будь-якого виду та форми власності; 9) заподіяння тілесних ушкоджень іншою особою або вбивство потерпілого військовослужбовця під час виконання ним обов’язків військової служби або дій, зазначених в абзаці восьмому цього пункту, незалежно від початку досудового розслідування, крім випадків з’ясування	

		населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією проти України; 3) в період перебування в місцях несвободи, у разі встановлення факту позбавлення особистої свободи державою-агресором, її органами, підрозділами, формуваннями, іншими утвореннями у зв'язку із захистом державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і недоторканності України внаслідок збройної агресії проти України.	Положення про ВЛЕ в ЗСУ
“Захворювання, пов’язане із Батьківщини”	ТАК, захистом	Якщо захворювання виникло під час захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, а саме: 1) безпосередньої участі в антитерористичній операції (операції об’єднаних сил), забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, під час безпосередньої участі у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів;	Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”; Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань, пов’язаних із проходженням військової служби під

		2) безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією проти України; 3) в період перебування в місцях несвободи, у разі встановлення факту позбавлення особистої свободи державою-агресором, її органами, підрозділами, формуваннями, іншими утвореннями у зв'язку із захистом державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і недоторканності України внаслідок збройної агресії проти України; 4) у тому числі коли захворювання, яке виникло до події, у зазначені періоди служби досягло такого розвитку, що призводить до непридатності (у тому числі й тимчасової) до військової служби; 5) при хронічних повільно прогресуючих захворюваннях за наявності медичних документів, якщо вони етіопатогенетично дозволяють віднести або підтверджують початок захворювання у період участі в бойових діях або в період перебування в місцях несвободи, у разі встановлення факту позбавлення особистої свободи державою-агресором, її органами, підрозділами, формуваннями, іншими утвореннями у зв'язку із захистом державного	час дії воєнного стану” № 3161-IX; Положення про ВЛЕ в ЗСУ

“Травма (зазначити фактор), ТАК, пов'язана з виконанням обов'язків військової служби”	При ураженнях, зумовлених дією ДІВ, КРП, джерел ЕМП, ЛВ, мікроорганізмів I-II груп патогенності, особливо небезпечними інфекційними хворобами, а також токсичних речовин, які виникають у зв'язку з виконанням обов'язків військової служби.	Закон України “Про військовий обов'язок і військову службу” (ч. 4 ст. 24); Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”; Положення про ВЛЄ в ЗСУ
“Захворювання (поранення, контузія, каліцтво, травма), ТАК, пов'язане з проходженням військової служби” (Статусний період перебування особи на військовій службі з моменту її початку до моменту закінчення. Охоплює службовий і позаслужбовий час, відпустку, лікування, відрядження. НЕ означає	Якщо захворювання, травма, поранення, контузія або каліцтво виникли: 1) в період служби у військових частинах та установах, КРІМ захворювань (поранень, контузій, каліцтв, травм), які виникли (одержані) під час захисту Батьківщини або виконання обов'язків військової служби; 2) коли захворювання, що виникло до військової служби, у період служби досягло такого розвитку, який призводить до непридатності (у тому числі тимчасової) до військової служби, служби з військової спеціальності;	Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу»: • ст. 1, 2 – поняття військової служби • ст. 24 – початок і закінчення проходження служби; Закон України “Про соціальний і правовий захист

автоматично виконання обов'язків)	3) в період проходження військової служби, коли документи про обставини їх одержання на момент медичного огляду відсутні; 4) якщо захворювання, у тому числі, що призвело до смерті військовослужбовця, виникло, (розвинулося) в період проходження військової служби та є наслідком: - вчинення ним кримінального або адміністративного правопорушення; - вживання або отруєння алкоголем, наркотичними засобами, токсичними чи отруйними речовинами, а також їх дії (асфіксія, інсульт, інфаркт, зупинка серця тощо), що підтверджено відповідним медичним висновком, за умов, що отруєння не пов'язано із впливом цих речовин на потерпілого військовослужбовця внаслідок їх застосування в технологічному процесі або незадовільного зберігання чи транспортування, а потерпілий до настання нещасного випадку був відсторонений від виконання обов'язків командиром (начальником); - навмисного спричинення шкоди своєму здоров'ю або самогубства (крім випадку доведення особи до самогубства, встановленого судом).	військовослужбовців та членів їх сімей”; Положення про ВЛЄ в ЗСУ

	потерпілим та іншою особою особистих стосунків позаслужбового характеру, що підтверджено висновком відповідних органів; 10) отримання потерпілим військовослужбовцем травми або інших ушкоджень унаслідок погіршення стану його здоров'я, яке сталося під впливом небезпечного фактору чи середовища у процесі виконання ним обов'язків військової служби, що підтверджено медичним висновком; 11) раптове погіршення стану здоров'я потерпілого військовослужбовця або його смерть під час виконання обов'язків військової служби внаслідок впливу небезпечних чи шкідливих факторів та (або) важкості чи напруженості роботи, яка виконувалась, що підтверджено медичним висновком, якщо робота, що виконувалась, була протипоказана за медичним висновком про стан його здоров'я та якщо потерпілий не проходив відповідного медичного огляду; 12) смерть військовослужбовця внаслідок захворювання або травми, отриманих ним раніше під час виконання обов'язків військової служби, що підтверджено медичним висновком; 13) оголошення судовим рішенням військовослужбовця померлим.	

	Військовослужбовці вважаються такими, що виконують обов'язки військової служби, у випадках, передбачених частиною четвертою статті 24 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу", а саме: 1) на території військової частини або в іншому місці роботи (занять) протягом робочого (навчального) часу, включаючи перерви, встановлені розпорядком (розкладом занять); 2) на шляху прямування на службу або зі служби, під час службових поїздок, повернення до місця служби; 3) поза військовою частиною, якщо перебування там відповідає обов'язкам військовослужбовця або його було направлено туди за наказом відповідного командира (начальника); 4) під час виконання державних обов'язків, у тому числі у випадках, якщо ці обов'язки не були пов'язані з військовою службою; 5) під час виконання обов'язку з урятування людського життя, охорони державної власності, підтримання військової дисципліни та охорони правопорядку.	

“Захворювання (поранення, травма, контузія, каліцтво), НІ, не пов’язане з проходженням військової служби”	Якщо захворювання виникло: 1) в того, хто пройшов медичний огляд, до призову на військову службу, прийняття на військову службу за контрактом; 2) захворювання не діагностовано під час призову (під час прийому на військову службу), але патогенетично їх розвиток почався до призову (до прийому) на військову службу; 3) якщо військова служба не вплинула на вже наявне захворювання, діагностоване до призову, і придатність до військової служби; 4) коли захворювання виникло після звільнення з військової служби, коли початок захворювання не можна віднести на період проходження військової служби.	Положення про ВЛК в ЗСУ

Оскарження рішення ВЛК

Рішення ВЛК може бути оскаржене у вищій за рівнем ВЛК або в судовому порядку відповідно до законодавства України протягом 30 днів з моменту прийняття рішення ВЛК.